

„Nem tartottam istencsapásnak, ami vagyok.”

TAUB JÁNOS EGRSZEGEN

Beszélgetőtárs: Nászta Katalin

A Hevesi Sándor Színház új évadjának bemutatója Székely János, marosvásárhelyi szerző darabja, a Caligula helytartója, Taub János színpadra állításában. Krisztus után vagyunk. Az akkor még álló Jeruzsálemi templomban Caligula fel akarja állíttatni saját szobrát, ami ellenkezik a zsidó istenhit törvényeivel. Ma Izraelben arra készülnek - s ez teszi aktuálissá a darabot - hogy felépítsék immár a harmadik templomot... A bibliai próféciák szerint, ebbe is bele akar majd ülni a bűn embere, a veszedelem fia, és Isten gyanánt mutogatja magát...

Lehet hinni sok mindenben, sokféleképpen, de én nem hiszek a véletlenekben. Mindennek megvan az oka és célja, csak hogy nem mindig az ember hatalmában. Az ember eszköze lehet valaminek, anélkül, hogy sejtjené. De nem hiszek a végzettségben, a kárhoztatásban, csak abban, hogy mindenkinek lehetősége adódik a felismerésre, helyzete megítélésére.

- Elmondaná, miért esett a választása erre a darabra?

- Nagyon szeretem. Úgy érzem, ez a magyar drámairodalom egyik legszebb darabja.

- Függetlenül attól, amiről szól?

- Igen. Mint minden jó műnek, természetesen nemes témája van, kiváló költői formában.

Taub János először rendez Zalaegerszegezen. Felesége is velünk ül az egyik kopott színházi vendéglakásban, a negyedik emeleten. Nagy meleg van.

- Részletesebb interjút szeretnék...

- Jó, kérdezzen, s én, amennyire tudok, válaszolok.

- ... a pályájáról. Hogyan lett rendező?

- Abban a korban, amikor el kellett dönteni, hogy ki mi lesz, megismerkedtem Harag Gyurival. Az egész családját elveszítette Auschwitzban, a szülei befogadták, lánytestvéremmel együtt megszerettük, szinte testvérekké váltunk. Ő nagyon érdekesen beszélt a színházról. Hatására

próbálkoztam ezzel a szakmával. Együtt laktunk a főiskola idején Kolozsváron, ahol sok konkrétumot ugyan nem tanultam a rendezésről, de láttam jó színészeket játszani, belekóstoltam abba, hogy mi is ez tulajdonképpen, hogy működik...

Taub János (ma hetven éves) Halmiban született, a román és most már az ukrán határ közelében, Szatmárnémetitől 25 km-re. 1954-ben végezte Kolozsváron a Színművészeti Főiskola rendezői szakát, először Temesvárra szerződött, ahol dolgozni

lehetett. Volt igazgató, főrendező, pályafutása során megfordult Kolozsváron a magyar és román nemzeti színházakban, de rendezett huzamosabb ideig a bukaresti híres Lucia Sturdza Bulandra társulatánál, és volt a bukaresti színművészeti intézetben.

- Elég korán rájöttem, hogy mint minden egyebet, ezt is csinálni kell, nem beszélni róla. Ebben a „csinálási folyamatban” vagyok most is.

- Jó társakra talált?

- Felváltva. Furcsán hangzik, de ebben a szakmában nagyon magára van hagyva a rendező. A dolog jellegénél fogva. Azt hiszem mindenkinek magának kell rájönnie a nyitjára... Ehhez például nagyon sok fantáziára van szükség. Fantáziát képzelenség valakinek adni. Nem tudok megtanítani senkit arra, hogy ami-

kor olvas, a szöveg mögé képzelje a világot, ami a sorokat szülte, és azt a színpadon meg is tudja valósítani. Ez elsősorban fantázia kérdése. Sok mindent lehet és kell is tanulni, a színház alapja nagyon „szakszerű”, ha szabad így kifejeznem magam, de vannak dolgok, amiket lehetetlen megtanulni. A művészetet. És itt, bár kollektív munka, a feladattal szemben egyedül áll az ember. Attól, hogy sok jó előadást lát még nem lesz sem jó rendező, sem jó színész. Sőt, még az sincs, hogy fogjunk össze... Néha egy-egy végzős évfolyam együtt szerződik valahova. Hiába. Ez egyéni szakma. Egyéniségekre van szükség, akik összefognak. De attól, hogy összefognak még nem lesz valaki egyéniség. Nagyon összetett, nehéz, komplikált műfaj ez, és csak annak ajánlanám, aki nagyon szereti.

- Ezek szerint Taub János szereti.

- Mondhatnám, már-már mániákusan. A hobbym is. Nagyon sok, kemény munkát igénylő szakma ez, ami egy bizonyos ponton válik művészeté, amikor szinte megmagyarázhatatlan, mitől olyan jó. Ez eléggé ritka eset, általában.

- Annak idején nagy sikert aratott Temesváron a Gondnok c. előadással. Más volt ez a többihez képest?

- Nem, sőt. Ezt a darabot újrarendeztem később egy sokkal fejlettebb variációban, bár nem jobb színészekkel, és úgy érzem, ez utóbbi minőségileg sokkal érdekesebb volt. Nem mondanám jobbnak. A rendezésnek volt egy olyan metaforája, ami az egész előadásnak színházibb, érdekesebb jelleget adott. Persze, az első Gondnok-beli színészekre, azt hiszem, örök életben vágni fogok: Szabó Lajos, Fábrián Ferenc, Sinka Károly. A Gondnokot nagyon szeretem. Van néhány darab, amelyekkel szívesen foglalkozom, és többféle módszerrel, különböző stílusban közelítem meg őket.

- Mitől lesznek kedvesek ezek a darabok?

- Szubjektív a kötődés. A Gondnokot a modern drámairodalom

gyöngyszemének tartom. Nagyon közel áll az izlésemhez a humora. És maga a darab is. A **Caligula**... viszonylag távol áll tőlem, mégis csodálatos, és furcsállom, hogy a magyar színházak nem tartják állandóan repertoáron. De ugyanilyen kedves a **Koldusopera** is.

- *Annakidején a román társulatoknál is rendezett. Volt különbség a magyar és román színészi mentalitás között?*

- Ami a színjátszást illeti, igen. Nagyobb játékosságot, több fantáziát igénylő színház az. Itt sajnos a polgári színjátszásnak olyan erős tradíciói vannak, amelyektől igen nehéz megszabadulni. És aki már szabadnak tűnik, annak az agyajárása is ösztönösen a mindennapi élet hitelességével próbálja alátámasztani az előadás hitelességét. Nem egy művi úton előállt, hangsúlyosan kitalált dolog lesz, hanem egy többé-kevésbé eltalált „mindennap”.

- *Miért rendez? Nagyon őszintén! Mert jó játék? Mit gondol magáról?*

- Semmit az égadta világon. Nagyon szeretem. Végzem a dolgom.

- *Szóval úgy rendező, miní más fodrász?*

- Igen. Vagy cipész, festő, zongorista, író. Hál'istennek nagyon érdekes munkám van. Vagy maga valami mítikus dologra gondol, hogy állandóan megszállottja ennek az ember?

- *Most nem konkrétan erre gondolok, bar ez sem zárható ki, hanem arra, hogy emberekkel dolgozik, nem anyaggal, mint egy cipész.*

- Ez a munka természetszerűleg más, mint a többi.

- *Mi okoz igazán örömet a munka befejezése után?*

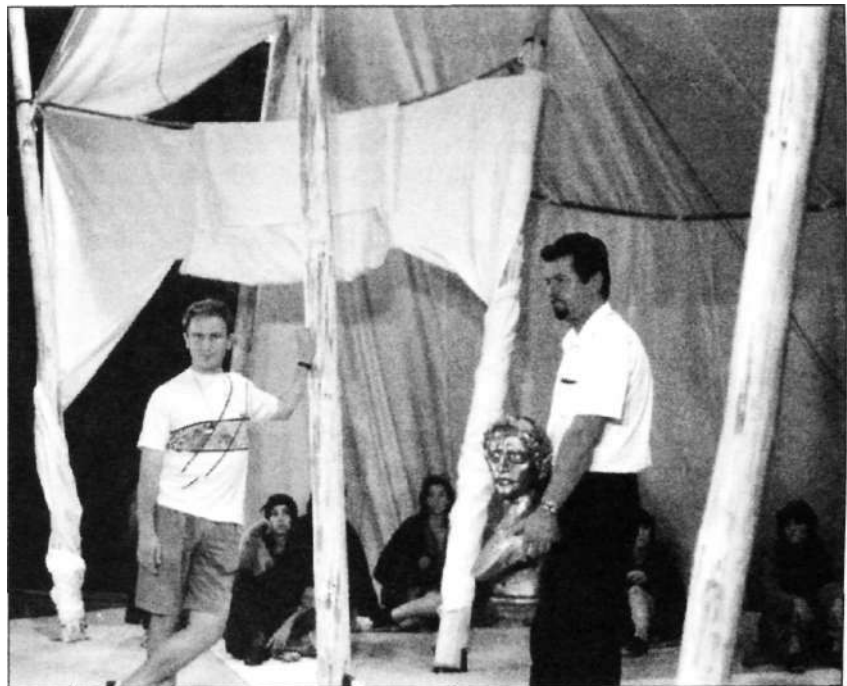
- A siker. Hogy tetszik. Hiszen a rendező tulajdonképpen meg akarja győzni a közönséget... Elolvassván a művet, a szerző maga mellé állít, én pedig magam és a szerző mellé akarom állítani a nézőt. Azoknak a gondolatoknak és érzéseknek a szolgálatába, amit a szerző szeretett, kifejezett és nagyon remélem, hogy a közönség nagy része egyet fog velünk érteni, és ugyanazt fogja szeretni, amit mi.

- *Tehát hatalma van a rendezőnek.*

- Mindennek van hatalma. Abban a pillanatban, amikor létrejön egy alkotás, hatással lesz az emberekre.

Caligula helytartója • Próbakép: Zalányi Gyula, Balogh Tamás

Caligula helytartója • Próbakép: Major Zsolt, Zalányi Gyula

Caligula helytartója • Próbakép: Farkas Ignác, Zalányi Gyula

- *Mit tart a legfontosabbnak az életéből?*

- Az életemet. Hála a jó istennek, mondhatni jól sikerült. Többszörösen is. Olyan korban éltem, amikor az emberek életét valamiképpen akadályozták, háborúk, fasizmus, gyilkos kommunizmus áldozatául estek... ezeket én megúsztam. Azon kívül szerencsés házasságom is van.

Felesége Winkler Éva, férje után Taub Éva, balett-táncosnő volt a kolozsvári majd temesvári Operában. Első és utolsó házasságuk ez, van egy lányuk, aki nagyon kedves nekik.

- Semmi fantasztikus, különösebb dolog nem történt velünk.

- *Azért egy kitelepedés nem könnyű.*

- Hozzátartozik a szakmához. Nem kényelmes, fiatal korban sem, de megvan ennek is a haszna. Engem betegesen kíváncsi embernek tartanak, és az is vagyok. Sajnos, egy idő óta lohadt bennem ez a nagyarányú érdeklődés, talán a korral jár, de érdekel minden: politika, társadalom, amiben élek, az emberek... Rájuk „hivatalból” kíváncsi vagyok.

- *Másként talán nem is lehetne rendező.*

- Csak azt ne higgye valaki, hogy ettől még rendező lehet! Nem hiszek abban, hogy kiáll valaki az utcára figurákat lesni, mert kell neki a jövő héten a színpadon egy...

- *Miben hisz?*

- A normális, kiegyensúlyozott emberséges magatartásban. Különbösen nem vagyok „ortodox” hívő. Utálom a szélsőségeket.

- *Az is „szélsőség”, ha valaki egy életen át „csak” rendező, nem?*

- Nem ebben az értelemben gondolom. Nem vagyok követelőző, nem várom el senkitől, hogy feddhetetlen legyen. Megértő vagyok. Azt remélem, az embernek több jó tulajdonsága van, ami alkalmassá teszi a többiekkel való együttélésre. Engem úgy érdekelnek az emberek, mint mást a horgászat, vagy a kerékpározás.

- *Érte valami atrocitás amiatt, hogy zsidó?*

- Inkább kevesebb, mint amennyi érhetett volna. Talán, mert nem védekeztem annyira, és soha nem tartottam istencsapásnak azt, ami vagyok. Ezért nem is próbáltam eltitkolni, nem is vagyok büszke rá, és soha nem gondolkodtam rajta. De amikor a téma felvetődött, azonnal zsidó lettem. Így is kerültem Magyarországra, mint izraeli rendező. Pontosan úgy tisztelem a más nemzetbelieket, mint magamat. És csak olyan mérkőzésben vagyok hajlandó részt venni, ahol egyenlők az esélyek. Az emberi kvalitás nem fűződik nemzetiséghez, fajhoz. Sajnos az ember ezt nem akarja megtanulni. Van okos és buta minden nép között. Én ennek a mentalitásnak a legyében élek, ezért nem vagyok úgy oda, ha valaki antiszemita, és az sem vesz le a lábamról, ha valaki ezért szeret.

- *A felesége?*

- Magyar, a lányunk keverék. De se ők, se én nem tértünk át, amikor az lett volna „praktikusabb”. Megmaradtunk annak, akik vagyunk.

A Caligula-darabban óhatatlanul valakinek a pártján kell állni.

Én annak a csodálatos viadalnak vagyok a híve, ami a két párt között zajlik. A petroniusi és barakiási gondolkodásmód küzdelmének, hogy ki kit győz le. És ennek a filozófiája olyan fantasztikusan csodálatos és szép, és olyan szinten kezeli a kérdést, ami egészen lenyűgöző. És most mindegy, hogy rómaiakról és zsidókról van szó. Ez metaforisztikus,

és tökéletesen érvényes két ember közti párviadalra is. A hatalom, az elnyomás és a választható szabadság kérdései csapnak össze...

- *A történet valódi. Mennyire érdekli a valóságosság?*

- Valószínű, hogy történelmi gyökerei vannak, de én mindent a műből merítek, nem a történelemből. Mert ez önálló mű. Nagyon sok alkotót félrevezet, hogy érdemnek tudják bepusztán a tényt, hogy nemes ügyet vesznek elő. A műnek önmagában kell megállni, függetlenül attól, amiből merít.

- *Ezt a darabot is másodszor rendezi.*

- És szívesen megcsinálnám többször is. Szeretem az igazságát. Olyanok a kedvenc darabjaim, mint amikor az ember többször ismételteti saját gondolatait, és mind több új dolgot fedez fel benne, és érik is az idő múlásával.

- *Milyen színésszel szeret dolgozni?*

- A tehetség komplex dolog. Többféle tulajdonságból áll össze. Elsősorban értelmet kíván. Ha egy ilyen filozofikus művet adunk elő, akkor annak megértésére, szálainak kibogozására is képesség kell, tehát egy színész nem lehet buta. Ezután nagyon fontos egy erős koncentráció-készség. Egy hatékony munkamódszer, hogy ha megkap egy szerepet, tudja hogyan fogjon hozzá. Csak a naív ember gondolhatja, hogy ez annyiból áll, hogy megtanulja a szöveget, és amikor sorra kerül, felmondja. A szövegtanulás még csak a szakma perifériája! Kibányászni, amiből megszületett a darab, a hát-

teret felállítani, ami nincs leírva! Megérteni, hogy mit akar vele a szerző... Valójában ezeket kell a színésznek a szöveg mögé varázsolni, ahhoz, hogy a szöveg azt jelentse és azt működtesse, amiről szól a darab. Sajnos a gyakorlatban fordítva történik: a színész megkapja a szövegét és kimunkálja magának az eredményt. De motiváció nélkül, vagy téves motivációval, ami a próbák végére el is tűnik, már automatikusan megy az egész... Ahelyett, hogy a színész akkor és ott „szülné” meg a szerepet, egy „magától működő” üres kotyogást kap a néző. A jó színész képes arra, hogy akkor és ott szülje meg a szerepet, figurát, helyzetet, aminek meg kell vele történnie... A rossz pedig gilyakorolja magának és klisészerűen előadja estéről-estére.

- *Mennyire bízik a színészen, mennyit bíz rá?*

- Amennyit meg tud csinálni.

- *Szabadsága van?*

- A színész szerves része egy előadásnak, egy darabnak, amiből a rá háruló feladatot el kell végeznie. Nem is azt mondanám, hogy bejön játszani, hanem bejön, mert valami dolga van. Na most, ha a dolgát jól végzi, jól játszik. Abban a pillanatban, amikor nem végzi komolyan a munkáját, nem jól játszik.

- *És mi az, amit elér vele az ember?*

- A sikerélményt. Én sem állok messze a felfogástól, hogy az ember egész életében ösztönösen is a sikert hajszolja. A kisgyermek a parkban és a nyugdíjas öregember a padon. Mindig győzni akar éppen abban, amit csinál.

- *Akkor miért nem rendezett olyasmiket, amivel nagyobb sikereket értett volna el?*

- A minőségileg gyenge munkával elért siker nem ér semmit.

- *A sikeren túl...?*

- Én nem akarom megváltani a világot. Része szeretnék lenni, aki pozitívan járul hozzá az egész előmeneteléhez. Nem is hiszem, hogy színházzal meg lehet váltani a világot. Fel lehet használni a színházat napi, politikai célokra, de én nem vagyok híve ennek. Az igazi színház és művészet nagy problémákat tárgyal és én ezt tartom értékes dolognak.

Taub János portréit Pezzetta Umberto készítette